

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 348.02

Волощенко-Вислобокова О.М.,

доцент кафедри теорії та історії держави і права
Київського університету права НАН України

СИСТЕМА ОСВІТИ ТА ЦЕРКВА У СВІТСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню напрямків діяльності церкви у сфері освіти у деяких країнах Європейського Союзу як прикладу успішної реалізації співпраці держави з релігійними організаціями у контексті прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів».

Ключові слова: право на освіту, церква, свобода совісті, моделі співпраці, релігійне просвітництво, моральне оздоровлення суспільства.

Волощенко-Вислобокова О. Н.,

доцент кафедри теорії та історії государства и права
Киевского университета права НАН Украины

СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ И ЦЕРКОВЬ В СВЕТСКОМ ГОСУДАРСТВЕ

Аннотация. Статья посвящена исследованию деятельности церкви в сфере образования в некоторых странах Европейского Союза в качестве примера успешной реализации сотрудничества государства с религиозными организациями в контексте принятия Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины относительно учреждения религиозными организациями учебных заведений».

Ключевые слова: право на образование, церковь, свобода совести, модели сотрудничества, религиозное просвещение, нравственное оздоровление общества.

Voloshchenko-Vislobokova O. M.

Assistant professor

of the Chair of theory and history State and Law
Kyiv University of Law of NAS Ukraine.

THE EDUCATION SYSTEM AND THE CHURCH IN A SECULAR STATE

Annotation. This paper deals with the problems of activities of the Church in education in some countries of the European Union as an example of successful implementation of cooperation between the state and religious organizations in the context of the Law of Ukraine «On Amendments to Some Laws of Ukraine on the establishment of schools by religious organizations».

At the present stage of development of Ukraine as a democratic European state, respect for human rights should be a major priority for the development of the legal system. Democratic transformation in all spheres of life should be enshrined in legislation, particularly in the field of freedom of conscience and church-state relations. The new Law of Ukraine "On amendments to some laws of Ukraine to establish of educational institutions by religious organizations" opens the possibility for deeper cooperation between the state and religious organizations and will promote the development of civil society and democracy.

One of the basic human rights is the right to education, including the right to religious education, enshrined in international legal acts. The legislation of Ukraine establishes the separation of church and religious organizations from the state and school and church.

However, in order to improve the legislation establishing cooperation towards spiritual and secular education systems 2 June 2015 the Parliament of Ukraine adopted the Law "On Amendments to Some Laws of Ukraine on the establishment of educational institutions by religious organizations." This law gives the authority to religious organizations, statutes (regulations) which are registered in the Department of Justice, the right to establish educational institutions (pre-school, secondary schools, after-school, vocational, higher).

European Community in its relations with the church emphasizes the need to intensify the religious education of the population. A variety of models of interaction between schools and religious organizations in European countries not prevent the search of balance and equilibrium between the secular and spiritual education systems. Consequently, European experience in solving problems of implementing the religious component of the state educational system can be used to build its own model of cooperation. For Ukraine, this interaction is seen

primarily in the area of religious and moral health of the nation's education and development of democratic principles of society and contribute to the development of civil society and democracy.

Keywords: right to education, church, freedom of conscience, model of cooperation, religious education and moral health of society.

Актуальність проблематики. На сучасному етапі розвитку України, як демократичної європейської держави, важливим є формування правової системи, головною рисою якої має бути дотримання прав людини. Демократичні перетворення в усіх сферах життя, зокрема в галузі свободи совісті та державно-конфесійних відносин, вимагають їх законодавчого оформлення. Тому прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» відкриває можливості для поглиблення співпраці держави з релігійними організаціями, що безперечно сприятиме розвитку громадянського суспільства і демократії.

Ступінь наукової розробки проблеми. Загальні питання проблематики запропонованої наукової статті розглядалися у наукових публікаціях відчизняних та зарубіжних авторів. Так, окремі аспекти забезпечення свободи віросповідання у європейських країнах та розмежування її взаємодії духовної та світської систем освіти в секулярному суспільстві були розглянуті Токман В. та Здіорук С. Питанням пошуку точок дотику держави та церкви в галузі освіти присвячено публікацію Оніщук І. Білоруський автор Дяченко О. аналізує досвід запровадження релігійного компонента у державну систему освіти Німеччини, Франції та Польщі. Проте, у цих роботах відсутній аналіз сучасних законодавчих змін у сфері освіти в Україні.

Мета статті - проаналізувати особливості діяльності церкви у сфері освіти у деяких країнах Європейського Союзу у рамках співпраці держави з релігійними організаціями та окреслити напрямки такої співпраці, що відкриваються у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів».

Виклад матеріалу. Одним з основних прав людини є право на освіту, в т.ч. право на релігійну освіту, закріплене міжнародними правовими актами – «Загальною Декларацією прав людини» (1948) (ст. 19, 26), «Міжнародним пактом про громадянські та політичні права» (1966) (ст. 18, 19, 27), «Першим протоколом до Конвенції про захист прав і основних свобод людини» (1950) (ст. 2), Декларацією «Про ліквідацію усіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії чи переконань» (1981) (пп. 71-73) тощо, які ратифіковані Україною.

Законодавство України, зокрема Конституція України (ст. 35) та Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» встановлює відокремлення церкви і релігійних організацій від держави, а школи від церкви.

Проте, з метою вдосконалення законодавства у напрямку налагодження взаємодії духовної і світської систем освіти 2 червня 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів». Ним надано релігійним організаціям, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, право на створення навчальних закладів (дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних,

професійно-технічних, вищих) [5]. Також внесено зміни до Закону України «Про дошкільну освіту». Ними передбачено, що у дошкільних навчальних закладах допускається діяльність релігійних організацій за умови, що вони є засновниками такого дошкільного навчального закладу. Засновані навчальні заклади проходять процедуру акредитації і ліцензування, дотримуватимуться інших вимог Міносвіти.

На сьогодні існує кілька десятків таких шкіл, які належать до різних конфесій, але їх офіційними засновниками не є релігійні організації [1], в т.ч. Український Католицький Університет, який має високу позицію у рейтингу вищих навчальних закладів України. За умови дотримання визначеного державою стандарту освіти діяльність дошкільних, загальноосвітніх, вищих навчальних закладів, заснованих релігійними організаціями вписується в правове поле Української Держави, яка прагне дотримуватися норм Європейського Союзу[3].

Європейське співтовариство у відносинах з церквою наголошує на необхідності активізації релігійної освітньої діяльності серед населення задля подолання релігійного невігластва та упередженого відношення громадян до представників інших віросповідань, подолання фанатизму і нетерпимості, що живить рухи екстремістського спрямування. Виконання цього принципу передбачає проведення широкомасштабної просвітницької кампанії, а саме: включення інформації про головні релігійні культури до шкільних програм; створення спеціальних міжконфесійних центрів з метою кращого ознайомлення народів з різними релігійними традиціями; співпрацю з релігійними об'єднаннями у напрямку духовного виховання молоді, благодійництва, захисту демократичних цінностей, охорони здоров'я, збереження природного середовища, соціального служіння тощо; забезпечення рівного доступу до ЗМІ, освіти, культури представникам різних віросповідань; проведення наукових досліджень стосовно осмислення ролі релігій в житті сучасних суспільств.

У 18 з 27 країн Європейського Союзу релігійна освіта є обов'язковою. Успішну реалізацію напрямків співпраці школи та церкви демонструють, зокрема, й деякі держави-засновниці Євросоюзу (Німеччина, Голандія, Франція), і нові його члени, наприклад, Польща. Зокрема, в Німеччині релігійна освіта існує не тільки у приватних школах, які створені та підтримуються релігійними організаціями, але визнається обов'язковою і в державних навчальних закладах. Уроки релігії рівноцінні іншим шкільним предметам та одержані з них оцінки враховуються при переведенні у старші класи. Порядок реалізації та зміст релігійного компонента знаходиться у компетенції федеральних земель та є варіативним. Варіативність релігійного компонента передбачає врахування потреб особистості, релігійних організацій та держави, досягнення певного балансу інтересів в мультикультурному німецькому суспільстві. Тому держава і релігійні громади співпрацюють в освітній сфері. В університетах існують теологічні факультети, крім того діють спеціальні навчальні заклади приватної та державної форм власності, в яких проходять релігійну підготовку кадри для визнаних державою релігійних організацій.

Франція, за Конституцією 1958 р. є світською державою. Однак релігійним організаціям надається можливість у позанавчальний час двічі на тиждень використовувати матеріальну базу навчальних закладів для викладання релігії

школярам. Крім того, у Франції діють численні приватні школи, які, подібно до того, як це відбувається у Німеччині, патронують релігійні організації, головним чином Римокатолицька церква і фінансує держава. У цих навчальних закладах релігійні дисципліни є обов'язковими [2].

У Нідерландах уряд стимулює діяльність соціальних та культурних інститутів у сфері освіти, засобів масової комунікації, охорони здоров'я тощо, котрі базуються на приписах релігійних традицій, заохочує їх працювати в руслі реалізації суспільних інтересів.

Не менш цікавий і польський досвід взаємодії держави і церкви у сфері освіти. Згідно з законодавством Польської Республіки, предмет під назвою «Релігія» є обов'язковим в структурі навчального комплексу. Усім зареєстрованим конфесіям надається право на викладання вказаного предмету в загальноосвітній школі за умови, що в класі присутні щонайменше семеро учнів того чи іншого сповідання. У разі, якщо батьки проти вивчення релігії у школі, то діти вибирають між трьома додатковими гуманітарними предметами, по одному з яких вони й атестуються. Римокатолицькій церкві надана можливість викладати основи релігії навіть у дитячих садках і організовувати виховні заходи релігійного змісту в державних освітніх установах.

Останнім часом переглядається зміст курсу релігійної освіти за рахунок відмови від традиційного підходу і введення філософської, індивідуально орієнтованої проблематики, котра спонукає осмислювати різноманітні життєві ситуації крізь призму віри. Нетотожність моделей взаємодії школи і релігії в європейських країнах не перешкоджає пошуку балансу та рівноваги між світською і духовною системами освіти [6]. Але в будь-якому випадку у сучасну добу розвитку та впровадження в життя найновітніших наукових та інформаційних технологій йдеться не про насадження за допомогою освітньої системи релігійного світосприйняття, а про підвищення рівня знань про релігійні культури, долучення до моральних та духовних цінностей, про надання можливості малозабезпеченим особам отримати середню або вищу освіту гуманітарного спрямування у відповідних церковних навчальних закладах, які нерідко є більш доступними, ніж державні або приватні.

Від IX ст. церква, церковні заклади у багатьох країнах Європи, в т. ч. й на українських землях, традиційно виступали осередками освіти та культури. Свято-Успенська, Києво-Печерська і Почаївська Лаври, Видубицький монастир, Львівська та Київська православні братства виступали засновниками та меценатами відомих у тогочасній Європі шкіл, колегій, академій (наприклад, Острозької, Києво-Могилянської Академії). Сьогодні, в умовах світської держави, враховуючи неоднорідність поглядів та переконань населення України, церква особливо наполягає, щоб в освітньому процесі кожному громадянину була надана можливість самовизначення в контексті національної культури, адже освіта в сучасному світі забезпечує не тільки духовний розвиток особистості, але й сприяє розвитку інститутів громадянського суспільства, успішній соціалізації громадян в умовах існування різних етносів, сприяє досягненню економічної і соціальної стабільності [4].

Висновок. Отже, європейський досвід вирішення проблем впровадження релігійного компонента у державну освітню систему можна використати для побудови власної моделі такої співпраці. Для України така взаємодія розглядається насамперед у

координатах морального оздоровлення і релігійного просвітництва нації та розбудови демократичних засад соціуму та сприятиме розвитку громадянського суспільства і демократії.

Список використаних джерел:

1. Депутати дозволили релігійним організаціям засновувати дитсадки та школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1084617-deputati-dozvolili-religijnym-organizatsiyam-zasnovuvati-doshkilni-ta-zagalnoosvitni-navchalni-zakladi.html>
2. Дьяченко О. В. Религия и образование в Германии, Франции и Польше: сравнительный анализ. / О.В. Дьяченко // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://libr.msu.mogilev.by/bitstream/123456789/437/3>
3. Здіорук С. Розмежування й взаємодія духовної та світської систем освіти в секулярному суспільстві: відчизняна та європейська практики. / С. Здіорук, В. Токман // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juli/20.htm>
4. Оніщук І. Держава й церква в галузі освіти: точки дотику / І. Оніщук/. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~pravovyj/60215/>
5. Релігійні організації отримали право засновувати загальноосвітні школи - РІСУ - Релігійно-інформаційна служба України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/
6. Токман В. Механізми забезпечення свободи віросповідання у європейських країнах. / В. Токман / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/11.htm>

References:

1. Deputyaty dozvolily relihiynym orhanizatsiyam zasnovuvaty dyt-sadky ta shkoly. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.unian.ua/society/1084617-deputati-dozvolili-religijnym-organizatsiyam-zasnovuvati-doshkilni-ta-zagalnoosvitni-navchalni-zakladi.html>
2. D'yachenko O. V. Relyhyya y obrazovanye v Hermanyi, Frantsyy y Pol'she: sravnytel'nyy analiz. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://libr.msu.mogilev.by/bitstream/123456789/437/3>
3. Zdioruk S., Tokman V. Rozmezhuvannya y vzayemodiya dukhovnoyi ta svit-s'koyi system osvity v sekulyarnomu suspil'stvi: vidchyznyana ta yevropeys'ka praktyky. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juli/20.htm>
4. Onishchuk I. Derzhava y tserkva v haluzi osvity: tochky dotyku. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://risu.org.ua/ua/index/blog/~pravovyj/60215/>
5. Relihiyni orhanizatsiyi otrymaly pravo zasnovuvaty zahal'noosvitni shkoly - RISU - Relihiyno-informatsiyna sluzhba Ukrainy. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community
6. Tokman V. Mekhanizmy zabezpechennya svobody virospovidannya u yevropeys'kykh krainykh. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/11.htm>

Рецензент: кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Музика І.В.

УДК 351

Манжул І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
СК-2 НА СБУ

**ФІЗИЧНИЙ ЗАХИСТ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ:
ПОНЯТТЯ, ЦІЛІ, УМОВИ ДОСЯГНЕННЯ**

Анотація. Здійснюється аналіз правового регулювання забезпечення фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання.

Ключові слова: фізичний захист, ядерна безпека, ядерні установки, ядерні матеріали, радіоактивні відходи.

Манжул І.В.,

кандидат юридических наук, доцент,
СК-2 НА СБУ